

A hősök tere

Ballagjunk végig Budapest leg-szebb sugárútján, a Népköztársaság útján; kétoldalt szellős villasorok, előttünk, a sugárút végén, tengelyében a Millenniumi Emlékmű. Tőle jobbra és balra a Szépművészeti Múzeum, illetve a Múcsarnok. Amit körbezárnak: a főváros legimpozánsabb tere. Középpontjában kötömböt látunk, a Magyar Hősök Emlékművét. Napokon belül — hírt adtunk már róla — megkezdik a tér átépítését. Megszépül az annyi viharnak és lelkesedésnek, történelmünk egy darabjának helyszíne: a Hősök tere. Vilantsuk fel hát a letűnt idők innen való legemlékezetesebb eseményeit.

Vastag kötet kerül elő a Fővárosi Levéltár irattárából: egykori tanácsulések jegyzőkönyvei. Lapjain kalligrafikus betűkkel örökítették meg a különféle határozatokat. 1894-ből való a következő:

„Az 1896-diki kiállításra szánt, a szabályozási tervet feltüntető térkép készítésére nézve a műszaki osztály ezen előterjesztéséhez a tanács hozzájárul, és elfogadja az általa javaslatba hozott azon módosítást, hogy a térkép elkészítésével Bartolotti Ede és Zwick Mátyás műszaki díjnokok — valamint a fővárosi mérnöki hivatalban ideiglenesen alkalmazott Dobrznicki Gergely lovag bizassanak meg...”

Valamivel későbből, de még 1894-ből való, hogy

„...A városligeti tavon a kiállításhoz építendő híd némi eltolást fog szenvedni. A kiállítással kapcsolatos építési munkálatokat májusban kezdik meg.”

A tér története azonban korábban kezdődött; 1881-ben a székesfőváros a honatyákhoz intézett felterjesztésében kérte, hogy a honfoglalás ezredik évfordulójára állítsanak emlékművet. Szóba került, hogy a lendő emlékmű kerülnön netán a Gellérthegyre. A mindinkább világvárossá váló Budapest 1885-ben világkiállítást rendez; megnyitásakor adta át a Közmunkák Tanácsa a Sugár utat, a mai Népköztársaság útját, amelyen uralkodók hajtották a Városligetbe, az ottani kiállításra. Megcsodálhatták az Ybl Miklós tervezte Gloriette-et, amely dekoratív lépcsős emelvényen álló zászlórúd volt. Ma ennek a helyén áll az az arkangyalos oszlop, amelynek díszje az 1900-as párizsi világkiállítás Grand Prix-jét nyeri.

1894-ben véglegessé vált, hogy a Millenniumi Emlékmű a Sugár út végére, a Városliget szélére kerül. A Nyugati pályaudvar egyik hatalmas raktárában hozzálátanak a felkért szobrászok, hogy elkészítsék az em-

lékműhöz megrendelt szobrokat. A 30 méter magas oszlopot hidraulikus nyomáspróbának vetették alá, bírja-e a heves széllekezeseket. Lesújtó az eredmény: megrepedt két terméskő korong, így aztán lebontották az egész oszlopot, hogy ismét felépítsék, sósókúti helyett haraszi kövekből. Az ezredévi emlékmű építését öt esztendőre tervezik, 33 év lett belőle. 1905-ben került sor az első hivatalos, ám részleges átadásra. Így ír róla a *Népszava* június 18-án:

„Az Andrássy-ut városligeti végénél levő ezredéves emlékművet ma délelőtt vette át a székes főváros hatósága. Az átvétel azért történt meg, hogy az emlékmű körül levő dísztelen kerítés végre valahára el legyen távolítható. Így a székes főváros hatósága vette magára azt a felelősséget, hogy az emlékművet a rongálástól megóvják, s ez a felelőssége addig fog tartani, amíg a mű teljesen el nem készül.”

Ki gondolta volna akkor, hogy az még nagyon messze van? 1912-ben helyére kerül Árpád lovas szobra, majd később felállítják néhány Habsburg szobrát is, ezeket azonban 1919-ben lesöpri talapzatáról a népharag. A Tanácsköztársaság dicsőséges napjainak egyikéről ekként tudósít az *Ujság* 1919. április 7-i, hétfői száma:

„A vörös zászló vasárnapja volt ma. Három óra előtt minden irányból — mint a szív felé a vér — hosszú sorokban ömlött a Múcsarnok és Millenniumi emlékek által övezett térre a piros szalagokkal ékesített tömeg. A királyok szobrait rohanták meg az emberek. ... Pogány József lép a színpadra. Dörgő hangja uralkodik a téren. Lélekzefojtóva hallgatják csodás szavait. Mire elhagyja ajkait a felhívás, hogy »Be a Vörös Hadseregbe!«, végig hömpölyög az éljen a Liget fái között. Utána Szamuely Tibor éles hangja süvít a levegőben. Árpád lova előtt Beregi Oszkár szaval. Még egy-két beszéd, és felzúg a Marseillaise.”

1919. május elsejének hangulatát Kassák Lajos *Egy ember élete* című könyve is örzi:

„Ezen a reggelen is mintha újjászületett volna a város... Az Andrássy út végén, a millenniumi emlékművet vörös obeliszké alakították át. Előttük Marx hatalmas szobra, s mellette jobbról egy vasmunkás, balról egy bányamunkás ölesre méretezett szoborfigurája komorlik. Ugyancsak Marxtól két oldalra két freskószerű festmény egészíti ki a csoportozatot. Az egyik a »városi proletariátus«, másik a »földműves szegénység« szimbolikus megjelenítése. Az emlékoszlopon a főírás: Világ proletariátus, egyesüljetek!”

A félbehagyott emlékművön 1926-ban kezdenek ismét dolgozni, és három évvel később avatják fel, a hősök emlékkövével együtt. Ez utóbbit 470 mázsás kötömből készítették; a síremlék a világháborúban elesett

A Tanácsköztársaság idején leszedték a Habsburg-királyok szobrait.

félmillió magyar katona emlékét volt hivatva megörökíteni. Felavatásakor annak a József és Frigyes főhercegeknek a kegyeletes koszorú borították a kőszirt, akiknek családján is számon lehetne kérni az 500 ezer halottat. A 8 órai újságból megtudhatjuk, hogy korábban nem a Városligetben, hanem a Gellérthegy sziklaoldalában akartak egy hatalmas ravatalt kiképezni, hogy hirdesse eleink dicsőségét. A tervből — sziklaomlástól, földcsuszamlástól tartván — semmi sem lett; Ybl Miklós Gloriette-je azonban valóban a Gellért-szobor mögé került.

Fővárosi Közlöny, 43. szám, október:

„A polgármester f. évi szeptember hó 21-én kelt 163.201/1932 III. számú határozatával tudomásul vette a Fővárosi Közmunkák Tanácsának 1932. évi szeptember hó 13-án kelt 7092/1932. sz. határozatát, amely szerint a VI. ker., Andrássy-ut folytatásában a Millenniumi-emlékmű és a Hősök emlékköve előtti teret: »Hősök teré«-nek neveznek el.”

A környékét valóban sok-sok esemény fűzi a budapesti munkásmozgalom történetéhez: 1880-ban itt vonultak fel az első nagyobb sztrájk résztvevői, 1899-ben az első május 1. ünnepét is itt tették örökre emlékezetessé. Az 1905-ös májusi nagy sztrájkot kísérő események szintén itt történtek a krónikák szerint, 1917-ben,

ros zászlóik és magasra emelt tábláik alatt, emblémekkel, a sarló és kalapáccsal és a kalapáccsal emberrel, az Internacionálé és a Marseillaise forradalmi ütemére minden talpalatnyi helyet elfoglaltak a Hősök-terén. Megrázó és felejthetetlen élmény volt. Fel nőttek és gyerekek, asszonyok és férfiak, ifjak és leányok: a főváros dolgozó népe, kétkézi és szellemi munkások, mind ennek a nagy napnak lázas arcú és csillogó szemű részesei és hősei voltak.”

Alig egy év múlva, 1946. március 5-én alakult meg a Baloldali Blokk; a határozati javaslatot március 7-én a Hősök terén csaknem 400 ezer résztvevővel megtartott tömeggyűlés fogadta el. 1948. június 12-én ismét rendkívüli esemény színhelye a Hősök tere: tömeggyűlést tartanak az egyesülési kongresszus tiszteletére. Délután háromkor felcsendülnek a Himnusz hangjai. Száz ezer főnyi tömeg feszült figyelmé középette Kádár János lép a szónoki emelvényre, hogy megnyissa a gyűlést: „Eltársak! Történelmi nap ez a mai: a Magyar Kommunista Párt és a Szocialdemokrata Párt egyesülésének napja.” A *Szabad Nép* szerint ez volt annak az évnek a legnagyobb és leglelkesebb gyűlése a Hősök terén.

Szemtanúk szerint 1949-ben a Világifjúsági Találkozó zárónagygyűlése vitte el a pálmát. Az augusztus 29-i eseményről így tudósít a *Szabad Nép*:

„Itt áll a téren az »ezer nyelvű, egyszívű brigád«. Mindaz a szín és élet, amely két héten át megtöltötte Budapest utcáit — minden, ami ez alatt az idő alatt ének és tánc volt, baráti kézfogás, harcos fogadalom, kiapadhatatlanul patakzó lelkesedés, mind itt található most a Dózsa György út, a Múcsarnok, a Szépművészeti Múzeum és a hatalmas, feldíszített emelvényről határolt Hősök terén. Nyolcvannegy nemzet fiataljainak legjobbjai álltak fel itt csoportokban, hogy együtt esküdjenek ezen az augusztus végi budapesti napfényes délelőttön: győzelemre viszik a békéért, a népek szabadságáért és boldog jövőjéért vívott harcot.”

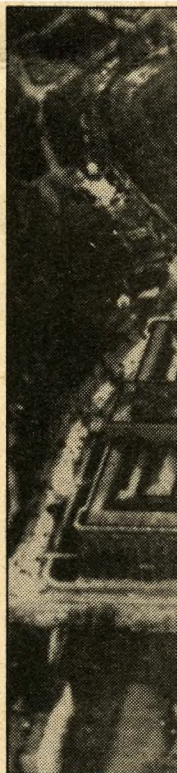
Az ötvenes évek közepén az emlékmű főoszlopa előtt egyszerű, durván megmunkált, súlyos kőlapot helyeztek el ezzel a felirattal: „A hősök emlékének, akik népünk szabadságáért és a nemzeti függetlenségért áldozták életüket.”

Aztán jött 1957. május elseje, amely napon ismét tanúbizonyságot tett Budapest népe arról, hogy megvédi a néphatalmat. Az ellenforradalom után fél évvel, különösebb szervezés nélkül is százezrek vonultak fel (címképünk ezt ábrázolja) a Dózsa György úton és a Hősök terén önfelelt örömmel, miként azóta is minden esztendőben.

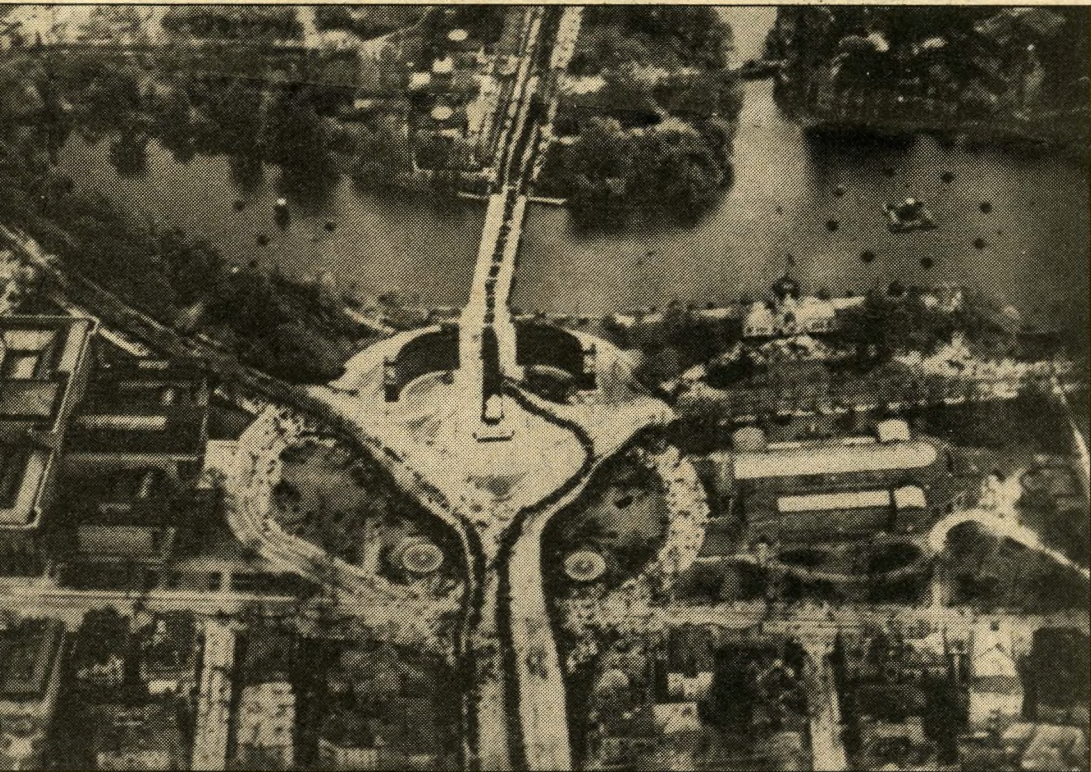
Egy nap híján nyolcvanöt év telt el a millenniumi kiállítás megnyitása óta. Napokon belül tizenöt vállalat szakemberei látnak munkához, hogy felújítsák, megszépítsék nagy múltú területet, sok egyéb mellett új díszburkolatot kap a Hősök tere 11 300 négyzetméterre (a jelenlegi 1938 óta díszíti a teret), ruskicai fehér-márvány zúzávalakkal készült negyven négyvenes műkő lapokból. Felújítják a hidat, a közműveket, a betorkolló utakat, a kandelábereket.

Ma azonban ünneplőben öltözik a Városliget és a Hősök tere, s aki ritka vendég a fővárosban, megcsodálhatja a hét vezért, élükön Árpáddal, jeles királyainkkal, fejedelmekkel a 85 méter széles, 25 méter mélységben ívelődő emlékmű fölkéiben, vagyis Szt. István, Szt. László, Könyves Kálmán, II. András, IV. Béla, Károly Róbert, Nagy Lajos, Hunyadi János, Mátyás, Bocskai István, Bethlen Gábor, Thököly Imre, II. Rákóczi Ferenc és Kossuth Lajos szobrát. Az utóbbi öt szobor a felszabadulás után került a véglegesen eltávolított Habsburg királyok helyére. Fölöttük a Háború, a Béke, a Béke és Jólét, valamint a Tudomány és Művészet jelképes ábrázolásai. Felvonulunk dél-élelt, ezerféle program vár ránk a városligetben délután. Ma ismét ünnepeünk.

Fejér Gyula

Népgyűlés 1912-ben az általános és titkos választójogért. Abban az évben volt a szomorú emlékű Vértörös Csütörtök.

Városliget, 1919. május 1.

A BUDAPESTI TÖRTÉNETI MŰZEUM FOTÓIBÓL